

УДК 338

ПРАВОВИЙ АСПЕКТ РЕФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Руснак Л.Р., Рудько А.О.

Чернівецький торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету

Економічна безпека є однією з найважливіших складових елементів національної безпеки, відображаючи причинно-наслідковий зв'язок між економічною міцністю країни, її військово-економічним потенціалом та національною безпекою. Навіть за належного опікування економічною безпекою держави, неодмінно постає потреба їх удосконалення, приведення у відповідність до наявних і потенційних економічних викликів і загроз, а також самоутвердження держави у світовій економічній системі господарювання.

Ключові слова: економічна безпека, правовий аспект, правові ступори, ліквідація наслідків, корупція.

Розглядаючи економічну безпеку країни серед основних завдань держави, варто звернути особливу увагу на нормативно-правовий аспект її забезпечення. Законом «Про основи національної безпеки України» визначається що національна безпека України, як «захищеність життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, за якої забезпечуються сталий розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і нейтралізація реальних та потенційних загроз національним інтересам», досягається шляхом проведення виваженої державної політики у політичній, економічній, соціальній, воєнній, екологічній, науково-технологічній, інформаційній та ін. сферах [1]. Забезпечення економічної та інформаційної безпеки, нарівні із захистом суверенітету і територіальної цілісності України, відноситься Конституцією України до найважливіших функцій держави [2].

У статті досліджено сучасний стан правового забезпечення економічної безпеки України. Визначено основні засади функціонування правового механізму забезпечення економічної безпеки України. Проаналізовано чинну нормативно-правову базу, яка врегульовує

питання функціонування правового механізму забезпечення економічної безпеки підприємницьких структур у науковотехнічній та інноваційній сферах. Зазначено, що підвищення ефективності функціонування правового механізму забезпечення економічної безпеки інноваційного підприємництва потребує реформування правової системи на основі результату орієнтованого підходу.

Якщо питання і проблеми стану економічної безпеки України досліджували сучасні економісти, зокрема В. Геєць, З. Варналій, Д. Буркальцева, В. Кабанов, В. Похилук, О. Насенко, В. Третяк та інші, то проблеми правового забезпечення економічної безпеки держави вивчено недостатньо. Однак в умовах швидкої зміни економічних кордонів, створення міжнародних фінансово-господарських інституцій на різних напрямках економічної діяльності, посилення транскордонної співпраці особливого значення набуває подальший аналіз саме правової складової економічної безпеки України.

Метою даної роботи є аналіз забезпечення та дослідження питання правового аспекту економічної безпеки України протягом 20 років незалежності шляхом вивчення оцінок національними експертами стану основних

складових незалежно від того чи прямо вони входять до системи економічної безпеки, чи опосередковано впливають на неї.

Забезпечення економічної безпеки виробничої діяльності вимагає створення на підприємстві власної системи безпеки, метою функціонування якої є своєчасне виявлення і запобігання небезпекам і загрозам, забезпечення досягнення підприємством мети діяльності. Реалізація даної мети відбувається на основі вирішення цілого комплексу завдань, серед яких:

- виявлення реальних і прогнозування потенційних небезпек і загроз, знаходження способів запобігання їм, ослаблення або ліквідації наслідків їх дії, аналіз зусиль і засобів, необхідних для забезпечення безпеки підприємства, тощо.

Використовуючи науковий підхід [3], доцільно визначити основні засади функціонування правового механізму забезпечення економічної безпеки інноваційного підприємництва:

- розгляд підприємництва як високо ризикової діяльності;
- орієнтація на підвищення ефективності інноваційної діяльності суб'єктів господарювання;
- врахування ієрархії наявних суб'єктів та об'єктів правового врегулювання.

Чинна нормативно-правова база, яка врегульовує питання функціонування правового механізму забезпечення економічної безпеки України.

Основою побудови правової системи будь-якої країни виступає Конституція. Саме тому, вихідні правові передумови функціонування механізму забезпечення економічної безпеки інноваційного підприємництва закладено в Конституції України.

Відповідно до ст. 42 Конституції України кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом. Стаття 54 гарантує громадянам свободу наукової і технічної, а також інших видів творчості, захист інтелектуальної власності, їхніх авторських прав. У цій же статті визначено, що держава сприяє розвитку науки, встановленню наукових зв'язків України зі світовим співтовариством. Поряд із базовими нормами Основного закону, законодавче врегулювання правовідносин у сфері економічної безпеки інноваційного підприємництва міститься у положеннях Господарського, Цивільного та Податкового кодексів України.

Так, Господарський Кодекс України [3] визначає підприємництво як самостійну, ініціативну, систематичну, на власний ризик господарську діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку.

Цивільний кодекс України [4] не містить конкретних положень щодо інноваційного підприємництва. Проте, окремі норми статей 50, 89 регламентують процес набуття права на підприємницьку діяльність, а положення глави 75 та Книги 4 присвячено унормуванню права інтелектуальної власності, порядку розпоряджання майновими правами у цій сфері.

Правові норми Податкового Кодексу врегульовують важливі питання обліку та оподаткування підприємницької діяльності,

у тому числі в інноваційній сфері. До набуття чинності Закону України [5] п. 15 підрозділу 10 розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України була передбачена можливість суб'єктам індустрії програмної продукції користуватися до 1 січня 2023 р. пільгами з оподаткування податком на прибуток.

Серед згаданих правових ступорів, які найдеструктивніше впливають на загальний стан економічної безпеки держави, – надвисокий рівень лжеекономіки (тіньовий сектор). Через те, що вона є тотальною, в економіці України відбуваються фактично неконтрольовані процеси, які не тільки розвалюють державну машину зсередини, підривають довіру до верховенства права, а і є джерелом геть усіх протиправних дій у господарсько-політичній сфері.

Оскільки об'єктами національної економічної безпеки є держава, суспільство, сім'ї, окремі громадяни, підприємства, установи, організації, окремі території, а також основні елементи економічної безпеки, то судження науковців Національного інституту стратегічних досліджень про те, що економічна безпека – це такий стан національної економіки, який забезпечує стійкість до внутрішніх і зовнішніх загроз і здатний задовольнити потреби зазначених вище суб'єктів, видається досить повним і таким, що містить всі основні складові цього поняття.

Належний рівень економічної безпеки досягається здійсненням єдиної державної політики, підкріпленої системою скоординованих заходів, адекватних внутрішнім та зовнішнім загрозам. Без такої політики неможливо домогтися виходу з кризи, примусити працювати механізм управління економічною ситуацією, створити ефективні механізми соціального захисту населення.

Економічна політика – це діяльність органів законодавчої влади і управління, яка визначає цілі й завдання, пріоритети, методи і засоби їх досягнення в національній економіці. Суть економічної політики полягає в тому, що держава через законодавчі акти визначає свою позицію щодо процесів, які відбуваються в економіці, окреслює конкретні цілі, з'ясовує пріоритетність і поступовість їх досягнення, регламентує основоположні національні інтереси країни в зовнішньоекономічних відносинах, що є визначальною базою для застосування економічних і правових важелів.

Зокрема, до основних принципів забезпечення економічної безпеки України відносять:

- дотримання законності на всіх етапах забезпечення економічної безпеки;
- баланс економічних інтересів особи, сім'ї, суспільства, держави;
- взаємну відповідальність особи, сім'ї, суспільства, держави щодо забезпечення економічної безпеки;
- своєчасність і адекватність заходів, пов'язаних із відверненням загроз і захистом національних економічних інтересів;
- надання пріоритету мирним заходам у вирішенні як внутрішніх, так і зовнішніх конфліктів економічного характеру;
- інтеграцію національної економічної безпеки з міжнародною економічною безпекою.

Кожен з виділених напрямів економічної безпеки переслідує реалізацію відповідних національних інтересів.

Чинна економікоправова категорія «безпека» визначається як стан захищеності від будьчого. Це поняття може застосовуватись як до найбільш загальних речей, так і конкретних ситуацій, пов'язаних з особистістю, суспільством [6].

Дослідження свідчить, що питання безпеки держави, насамперед її національної безпеки взагалі та економічної безпеки зокрема, врегульовано Конституцією України [1], законами України «Про основи національної безпеки» [3], «Про боротьбу з корупцією» [4], «Про захист від недобросовісної конкуренції» [5] та іншими.

Відповідно до Закону України «Про основи національної безпеки України» № 964IV від 19 червня 2003 року «економічна безпека» входить до складу ширшого поняття – «національна безпека України», яка здійснюється шляхом проведення виваженої державної політики відповідно до прийнятих в установленому порядку доктрин, концепцій, стратегій і програм у політичній, економічній, соціальній, воєнній, екологічній, науковотехнологічній, інформаційній та інших сферах [7].

Чинним законодавством України визначені основні напрямки державної політики з питань своєчасного виявлення, попередження і нейтралізації зовнішніх та внутрішніх загроз в економічній сфері. Ними, зокрема, передбачається:

- забезпечення умов для сталого економічного зростання та підвищення конкурентоспроможності національної економіки;
- прискорення прогресивних структурних та інституціональних змін в економіці, поліпшення інвестиційного клімату, підвищення ефективності інвестиційних процесів;
- стимулювання випереджувального розвитку наукоємких високотехнологічних виробництв;
- вдосконалення антимонопольної політики; створення ефективного механізму державного регулювання природних монополій;
- подолання «тінізації» економіки через реформування податкової системи, оздоровлення фінансово-кредитної сфери та припинення впливу капіталів за кордон, зменшення позабанківського обігу грошової маси;
- забезпечення збалансованого розвитку бюджетної сфери, внутрішньої і зовнішньої захищеності національної валюти, її стабільності, захисту інтересів вкладників, фінансового ринку;
- здійснення виваженої політики внутрішніх та зовнішніх запозичень;
- забезпечення енергетичної безпеки на основі сталого функціонування і розвитку паливно-енергетичного комплексу, в тому числі послідовного й активного проведення політики енергозбереження та диверсифікації джерел енергозабезпечення;
- забезпечення продовольчої безпеки;
- захист внутрішнього ринку від недоброякісного імпорту – поставок продукції, яка може завдавати шкоди національним виробникам, здоров'ю людей та навколишньому природному середовищу;

- посилення участі України у міжнародному поділі праці, розвиток експортного потенціалу високотехнологічної продукції, поглиблення інтеграції у європейську і світову економічну систему та активізація участі в міжнародних економічних і фінансових організаціях;

- створення економічних і суспільно-політичних умов для підвищення соціального статусу наукової та технічної інтелігенції.

За нових умов основу стратегії національної безпеки України мають становити універсальні ціннісні орієнтири, спрямовані на побудову правової демократичної держави, громадянського суспільства і соціально орієнтованої ринкової економіки.

Підвалини забезпечення економічної безпеки закладені відповідними документами, що прийняті і впроваджені в державі.

Правовою базою, що регламентує забезпечення економічної безпеки України, є:

- Конституція України – у ст. 17 Конституції України захист суверенітету і територіальної цілісності України, забезпечення її економічної та інформаційної безпеки є найважливішими функціями держави, справою всього українського народу.

- Закони України: «Про національну безпеку України», «Про Раду національної безпеки і оборони України», «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом»; податкове та валютне законодавство; законодавство України про приватизацію, банкрутство, зовнішньоекономічну діяльність; Кримінальний, Кримінально-процесуальний, Цивільний, Цивільно-процесуальний, Митний, Бюджетний, Господарський кодекси України тощо, які мають безпосереднє відношення до регулювання відносин в економічній сфері.

- Укази та Розпорядження Президента України;

- Постанови та Розпорядження Кабінету Міністрів України.

Розглядаючи проблеми реформування правового аспекту економічної безпеки України можемо дійти до наступних висновків: в наш час дуже швидко все міняється та вдосконалюється, коли в державі створюється потужний недержавний сектор економіки, а також відбуваються процеси, що потребують швидкого і коректного реагування з боку держави на економічні й політичні події в Україні та світі. Потрібно вдосконалювати наше законодавство, адже воно має бути позбавлене елементів догідництва, політичної доцільності, надмірної поступливості, протекціонізму, а також забезпечуватиме сталий розвиток економічних зв'язків, зокрема й за межами України, дотримання необхідного рівня економічної та національної безпеки.

Претендуючи на вичерпність аналізу, можемо сказати, що розкриті концептуальні аспекти економічної безпеки доводять необхідність формування системи її забезпечення, що вплине на ефективність їх функціонування у мінливому навколишньому середовищі. Неодмінною умовою виконання таких заходів є неухильне дотримання вимог законодавства, міжнародних договорів, ратифікованих Україною, в частині забезпечення економічної безпеки, а також виконання комплексу

су чітко періодизованих заходів і програм, спіль- та права на основі реальних макроекономічних показників
но розроблених науковцями в галузях економіки

Список літератури:

1. Конституція України. Прийнята 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30.
2. Третяк В. В. Економічна безпека: сутність та умови формування // Економіка і держава. – 2010. – № 1. – С. 6-8.
3. Закон України «Про основи національної безпеки» [Електронний ресурс]. – <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/96415>
4. Закон України «Про боротьбу з корупцією» [Електронний ресурс]. – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/356/95вр>
5. Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» [Електронний ресурс]. – <http://zakon.rada.gov.ua/go/236/96вр>
6. Економічна безпека / З.С. Варналій, П.В. Мельник, Л.Л. Тарангул та ін.; за ред. З.С. Варналія. – К.: Знання, 2009. – 647 с.
7. Власюк О.С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку / О.С. Власюк. – К.: Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки при РНБО України, 2008. – 48 с.
8. Горбулін В.П., Качинський А.Б. Пріоритетність національних інтересів у світлі стратегії національної безпеки України // Стратегічна панорама. – 2005. – № 3. – С. 11-18.
9. Жаліло Я. Стратегія забезпечення економічної безпеки України. Пріоритети та проблеми імплементації // Стратегія національної безпеки України в контексті досвіду світової спільноти. – К.: Сатсанга, 2001. – 224 с.
10. Коломієць Д. Законодавча складова інституційного забезпечення інноваційного розвитку України / Д. Коломієць // Вісник КНУ. – 2009. – № 107-108. – С. 56-59.

Руснак Л.Р., Рудько А.О.

Черновицкий торгово-экономический институт
Киевского национального торгово-экономического университета

ПРАВОВОЙ АСПЕКТ РЕФОРМИРОВАНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ БЕЗОПАСНОСТИ УКРАИНЫ

Аннотация

Экономическая безопасность является одной из важнейших составляющих элементов национальной безопасности, отражая причинно-следственная связь между экономической прочностью страны, ее военно-экономическим потенциалом и национальной безопасностью. Даже при надлежащем попечительстве экономической безопасности государства, непременно возникнет необходимость их усовершенствования, приведения в соответствие с существующих и потенциальных экономических вызовов и угроз, а также самоутверждения государства в мировой экономической системе хозяйствования.

Ключевые слова: экономическая безопасность, правовой аспект, правовые ступоры, ликвидация последствий, коррупция.

Rusnak L.R., Rudko A.O.

Chernivtsi Institute of Trade and Economics
of Kyiv National University of Trade and Economics

THE LEGAL ASPECTS OF REFORMING ECONOMIC SECURITY OF UKRAINE

Summary

Economic security is a major constituent elements of national security, reflecting a causal relationship between the economic strength of the country, its military and economic potential national security. Even with proper care of the economic security of the state, inevitably arise the need of improvement, conform to existing and potential economic challenges and threats, as well as self-assertion of state in the world economic system management.

Keywords: economic security, legal aspect, legal stupors, liquidation of consequences, corruption.